

đenje »odnosa političke države prema građanskom društvu« (str. 167) na čovjeka kao burgeoisa a ne na čovjeka kao individualno generičko biće. Zadatak općeljudske emancipacije jest zadatak socijalističke revolucije kao afirmacije (a ne negacije čovjekove društvenosti) jer je »cilj socijalizma za Marxa emancipacija čovjeka, njegovo samoostvarenje u procesu produktivnog odnosa čovjeka i prirode« (str. 168).

U trećem poglavlju pod naslovom »Čovjek i sloboda« Cengle govori o problemu slobode i ljudske prirode, o identitetu čovjeka i prirode, o praksi i slobodi, o otuđenju i slobodi, o dijalektici slobodnog vremena, o prirodi i historiji i o čovjeku kao temelju društva. Na kraju poglavlja autor zaključuje: »Sloboda nije u odricanju od svijeta ni u izuzimanju iz konkretnih odnosa... nije u negiranju čovjekove prirodnosti i društvenosti, niti u 'dokidanju' prirodne i društvene nužnosti... budući da nužnost niti prelazi u slobodu niti se u slobodi ukida... Sve je u radikalnoj i revolucionarnoj klasno-proleterskoj instauraciji 'istinski ljudske zajednice', u kojoj se društveni odnosi i 'socijalna posredovanja' iskazuju kao čovjekove vlastite individualne snage ('forces propres'), što je bitni konstituens, kako slobode svakog pojedinca, tako i slobode asocijacije« (str. 279-280). Nasilnu protivrječnost moguće je dokinuti samo radikalnom revolucionarno-klasnom socijalističkom revolucijom.

Upozoravajući na različite interpretacije Marxova pojma slobode od pesimističkih i reakcionarnih (koje završavaju u Übermenschu kao gospodaru ('čopora', mase) do humanističkih koncepcija o mogućnosti »istinske čovjekove slobode«, Cengle se priklanja ovim posljednjima.

Ivan Cifrić

Andrei Simić

THE PEASANT URBANITES

A Study of Rural-Urban Mobility in Serbia
Seminar Press, New York and London,
1973, 180 stranica

Wirth je još 1938, sumirajući neke sociološke generalizacije o utjecaju urbanizacije na obitelj i srodstvo, istakao da seoske migrante u gradu očekuje

dezorganizacija i nemogućnost prilagođavanja, te da se srodničke veze dezintegriraju a tradicionalna osnova društvene solidarnosti nestaje pod utjecajem urbanizacije. Čini se da je ovakva interpretacija odnosa urbanizacije i primarnih odnosa izazvala Simića da na uzorku od 158 Beograđana oba spola, različite dobi, nacionalnosti i etničke pripadnosti, sa zajedničkim obilježjem neautohtonosti provjeri gornju presumpciju i dobrim je dijelom opovrgne.

Ova je knjiga nastala kao rezultat vlastitih spoznaja o životu »građana seljačkog podrijetla«, te analize sekundarnih izvora i provedenih intervjua. Raspoređena je u osam poglavlja, a sadržava i priloge o obilježjima uzorka, zatim usporedbu plaća i cijena izraženih u dinarima i dolarima, te glosar srpskohrvatskih termina.

U Uvodu autor ističe da urbanizaciju u Jugoslaviji treba promatrati sa nekoliko perspektiva: prvo, u komparativnom odnošajnom okviru, kao dio svjetskog procesa; drugo, u specifičnom povijesnom i kulturnom kontekstu; i treće, u dinamičnosti slučajeva ispitivanih tijekom provođenja intervjua u Beogradu. Otuda slijedi da se ruralno-urbana mobilnost proučava ne kao čin prostornog premještanja nego kao proces društvenog i kulturnog prilagođavanja nakon naseljavanja u grad.

Slijede poglavlja: *Industrijalizacija i socio-kulturne promjene, Smeštaj: povijesne i suvremene perspektive, Ruralno-urbana migracija u Srbiji: motivacija i proces, Novi građani: uspostavljanje osnovne u gradu, Akulturacija na gradski život.*

U *Zaključcima* je istaknuta utvrđena čvrsta povezanost doseljenika u grad sa svojim seoskim srodnicima, koja djeluje kao sredstvo za rješavanje problema alijenacije migranta u fazi njegova prilagođavanja na gradski način života.

Unatoč iznesenim zamjerkama, preporučavamo ovu knjigu A. Simića onima koje zanimaju sociološke i antropološke dimenzije ruralnog egzodusa.

U ovoj čitkoj i zanimljivoj knjizi iznenađuje utvrđena povezanost seljaka i njihovih rođaka doseljenih u grad. Ruralno-sociološka istraživanja u nas kontinuirano ističu slabljenje tih veza, dapače njihovo definitivno prekidanje i zaboravljanje ostarjelih roditelja-seljaka. Možda su Simićevi rezultati iznimka koja potvrđuje pravilo i time opravdavaju svoju neočekivanost. No, ono što se

autoru nikako ne može oprostiti i što izaziva naše podozrenje prema njemu jest nepoznavanje državnih granica zemlje u kojoj provodi istraživanje: na geografskoj karti SFRJ (str. 31) Istra i dio Slovenije pripadaju Italiji!

Ruža First-Dilić

Cvetko Kostić

SOCIOLOGIJA GRADA

Centar za analizu i projektovanje prostornih sistema — ISPU, Beograd 1973, str. 110 + 10

Neosporno je da je urbana sociologija jedna od mladih socioloških disciplina koja kod nas još uvijek traži mjesto pod suncem. Razumljivo je stoga da se s posebnim interesom očekuje svaka nova knjiga ili studija koja bi da pridonese konstituiranju i daljnjem razvoju ove discipline. Knjiga C. Kostića svojom strukturom upravo pokazuje i odražava napor njena autora da pridonese prije svega definiranju predmeta sociologije grada odnosno urbane sociologije.

Knjiga se sastoji iz kratkog uvoda, osam poglavlja, zaključnih razmatranja, bibliografije, rezimea na engleskom, francuskom i ruskom jeziku te indeksa pojmova.

U uvodnim razmišljanjima Kostić navodi nekoliko empirijskih činjenica o burnom razvoju urbanizacije u posljednjih stotinjak godina i o socijalnim posljedicama i promjenama koje je ona izazvala. Te posljedice i promjene pravi su razlog, uzrok i preduvjet za pojavu »jedne posebne sociološke discipline koje je predmet proučavanje društva u gradu« (str. VIII). Ona u raznim zemljama ima različite nazive, ali danas već prevladava internacionalni termin urbana sociologija. S obzirom na njenu nerazvijenost u nas, autor u knjizi prvenstvenu pažnju posvećuje predmetu sociologije grada (o njenoj metodologiji autor je opširnije pisao u već objavljenom knjizi *Sociologija sela*, Beograd 1969).

Da bi se problem predmeta sociologije grada što bolje sagledao Kostić u prva tri poglavlja govori o nastanku i tipologiji gradova. Kako je industrijska revolucija odsudni događaj za razvoj gradova, to se gradove može podijeliti na dvije osnovne skupine: preindustrijske

i industrijske. U okviru prve skupine moguće je razlikovati: (a) *prve gradove* (u Sumeru, Babilonu, Asiriji); (b) *antičke* i (c) *feudalne gradove*, a unutar druge: (a) *kapitalističke*; (b) *gradove zemalja u razvoju*; (c) *socijalističke* i (d) *posebno gradove u našoj zemlji*.

Kostić ukratko navodi osobine svake navedene vrste gradova. Različiti su kriteriji za izradu tipologije gradova. Prevladavaju tri kriterija, odnosno tipologije: statistička, funkcionalna i sociološka. Kao što i sami nazivi pokazuju, u statističkoj tipologiji odlučan kriterij jest broj stanovnika, u funkcionalnoj je dominantna funkcija (npr. trgovačka, kulturna, proizvodna, itd.), a u sociološkoj karakter ljudskih odnosa u gradovima (npr. eopolis, polis, metropolis, megalopolis, itd.). U trećem poglavlju riječ je o zonalnim hipotezama o gradu.

Prelazeći na određenje predmeta urbane sociologije, u četvrtom poglavlju Kostić raspravlja o socijalnoj strukturi grada. Nakon kratkog ekskursa o ličnosti u gradu autor analizira dijelove socijalne strukture grada: socijalne kategorije, agregate i grupe. Kriterij podjele su priroda i karakter povezanosti ličnosti u gradovima. Kao glavne oblike socijalnih kategorija Kostić navodi: djecu, omladinu, boeme i starce. Važniji socijalni agregati koje srećemo u gradu jesu: gomila, masa, publika, manifestacija, socijalne klase, rezidencijalni i funkcionalni agregati. Od primarnih društvenih grupa najznačajnija je porodica, a tu idu i susjedstva te grupe za igru. Kostić posebno govori o građanskoj i radničkoj porodici. Sekundarnih grupa ili udruženja ima različitih vrsta (ekonomske, religiozne, političke, znanstvene, kulturne itd.), a karakterizira ih pravno ili običajno reguliranje odnosa između ličnosti i ličnosti, te grupe.

U petom poglavlju riječ je o budžetu vremena gradskog žiteljstva. Budući da se budžet vremena sastoji od vremena utrošenog u stanu, na radnom mjestu i prostoru za dokolicu, govori se o stambenom pitanju, radnom mjestu i slobodnom vremenu.

Oblici su ponašanja i mišljenja u gradu specifični. Zapaža se slabljenje utjecaja primarnih grupa a porast utjecaja sekundarnih grupa. Stoga je sredina stvorila i stvara posebne oblike ponašanja i mišljenja. Najznačajniji oblici i sredstva za njihovo oblikovanje jesu: indoktrinacija, religija, javno mnijenje, moda i snobizam. O njima autor raspravlja u šestom poglavlju.